

התמקצעות ההערכה בישראל

איל"ת – אגודה ישראלית להערכת תוכניות
ד"ר מירי לוי-רוזליס

29 לינואר 2014 כ"ח בשבט תשע"ד

הסמכה, הכרה, מקצוע, פרופסיה

- הסמכה (certification) – תעודה רשמית שניתנת על ידי גוף מוסמך.
- הכרה (accreditation) – פעולה לא רשמית, או רשמית למחצה של גוף מוכר. יכולה להינתן לאדם או לגוף מסמיך (ההכרה של הראמ"ה בתוכניות שמכשירות רכזי הערכה בי"ס: אונ' מכללות, פסג"ות).
- מקצוע – מחייב הכשרה, התמחות, סטנדרטים
- פרופסיה – מקצוע שיש אליו חסמי כניסה ורגולציה: ידע מקצועי מוגדר; תהליכי הסמכה; סמכות מוכרת (ע"י המדינה והציבור); ארגון מקצועי מייצג וקוד אתי.

הערכה כפרופסיה

הערכה איננה פרופסיה. כל אחד יכול להיות מעריך.
אין חסמי כניסה. אין גוף רשמי שנותן תעודה ועושה
רגולציה.

הדיון מאז שנות השבעים הוא האם הערכה צריכה או
יכולה להיות פרופסיה.

ראובן מציע שלא. [אין גוף מוסמך; תחומים רבים
ומגוונים: מה זו הערכה?]

האם הערכה היא מקצוע?

מעריך כאיש מקצוע

1. בעל כישורים ומומחיות בתחום – (בניגוד לחובבן או לשרלטן). משמעות - מומחיות ייעודית בהערכה – הבחנה מתחומים דומים כמו מחקר, מדידה או יעוץ ארגוני.
2. מקבל תשלום עבור הכישורים האלה – הכרה ציבורית בתחום כגוף ידע מובחן וייחודי.
3. אינו עובד ב"פס יצור" – ידע של עקרונות ולא של פרוצדורות. – יכולת לעבוד ללא פיקוח, ולקבוע את דרכי העבודה. - נדרשת הכשרה גבוהה.

קצת על פרופסיה

יתרונות: מחייבת רמה מקצועית גבוהה של מעריכים

מאפשרת רגולציה ופיקוח

מקנה יוקרה וסטטוס

מקנה תגמולים חומריים

מאפשרת אוטונומיה מקצועית

חסרונות: יוצרת גילדות

מונעת חדשנות, רעננות ומגוון

קשה מאד להשגה

הכרה (accreditation)

מחייבת גוף משמעותי ומוכר שייתן את ההכרה.
דוגמה בולטת היא רכז הערכה בית ספרי.

הכרה והסמכה צמחו יחד עם המדינה המודרנית
והתהוות הדיפרנציאציה בתחומי התמחות. הן
עוזרות למדינה המודרנית בתהליכי רגולציה ושליטה.

מי עוסק בהערכה בעולם?

גופים חזקים מאד בעולם "בוחשים" בנושא הזה של הערכה. למשל:

הבנק העולמי, הממשלה הפדראלית האמריקאית והממשלות של המדינות (states), האיחוד האירופאי, מדינות האיחוד האירופאי, האו"ם והסוכנויות השונות שלו.

כיוון ההתפתחות הוא מסוכנויות שלטוניות כלפי השדה

- הממשל הפדראלי בארה"ב, שמחייב מאז שנות ה-70 ליווי של הערכה בכל פרויקט פדראלי.
- או אירופה שם מתחייבת הערכה של פעילויות שלטוניות כחלק מתפישת דמוקרטיה ושקיפות.
- המון כסף ציבורי (משמר שליטה ממשלתית. המקרה של NCLB).

בישראל כיוון התפתחות הפוך מאשר בעולם

- צמיחת ההערכה הייתה מתוך השדה ומתוך האקדמיה, ובעקבות דרישות של קרנות פרטיות, בעיקר מחו"ל שהגיעו עם תרבות הערכה.
- רשויות שלטוניות ממשלתיות או עירוניות כמעט
שלא עסקו בהערכה.

במחקר שערך ראובן שוורץ ב-1998 ושוב ב-2004 כמעט ולא נמצאה הערכה במערכות ממשלתיות. ממצא ששוחזר בעבודת התזה של אסתר הלוי (2009).

המשרד הממשלתי היחיד שהייתה בו פעילות הערכה מסודרת אם כי חלקית, היה משרד החינוך. מעט נעשה במשרד הרווחה.

צמיחת דפוס ייחודי לישראל

- רוב המעריכים קשורים לגופים פרטיים, לקרנות וגופים במגזר השלישי או לאקדמיה.
אפרת שוחט-רייך בתזה שלה מ-2005 מצאה ש-17.5% עבדו בגופי שלטון. באירופה ובארה"ב הרוב המכריע של המעריכים עובד במערכות וסוכנויות שלטוניות.
- הערכה מערכתית top down נעשתה רק במערכת החינוך, גם זה באופן חלקי למדי וקופצני.
- במערכת החינוך נעשתה ונעשית מדידה מערכתית

השחקנים המרכזיים:

- משרד החינוך באמצעות המדען הראשי, ובאמצעות הראמ"ה.
- מעט משרדים אחרים; מעט רשויות מקומיות
- השפעות כוח המשימה הלאומי כיוצר שיח (דועך) וכמשפיע .
(הקמת הראמ"ה; ~~המגמה לתואר בבן גוריון~~; ~~המגמה~~
במופ"ת)
- מכשירי פרחי הוראה: מכללות ואוניברסיטאות (רק קורסים)
- מכשירי מורים מכהנים: מכללות, פסגו"ת, אוניברסיטאות,
גופים פרטיים ומתערבים שונים, ~~רשת ההערכה של תוכניות~~
קרב
- האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
- המועצה להשכלה גבוהה
- איל"ת – האגודה הישראלית להערכת תוכניות.
- אנשי ההערכה בישראל.

איפה אנחנו עומדים?

- סטטוס של הערכת תוכניות – נמוך. רוב המעריכים מגדירים את עצמם דרך מקצוע המקור.
- רק כחמישית בעלי הכשרה ייעודית בהערכה
- האקדמיה הישראלית לא מכירה בהערכה כתחום אקדמאי.
- אין כסף (לא כתשלום עבור הערכה ולא לאגודה).
- הערכה נעשית בעיקר בחינוך.
- השתלטות המדידה על השיח דוחקת את המיומנויות הייחודיות של הערכה לפינה.
- לא מחוברים לעולם. כותבים מעט. חוקרים מעט.

מה יש?

- איל"ת
- מעריכים טובים ואכפתיים בעלי השכלה גבוהה (אם כי לא בהערכה)
- יצירתיות רבה בתחום הערכה
- גופים תומכים (ביטוח לאומי, ברוקדייל, הראמ"ה מטח, עמותות וקרנות וגופים מתערבים)
- יוזמות וכנסים של גופים שונים
- חוברות כתבי עת ייעודיות

מה אפשר או אי אפשר

- להסמכה – הפיכה לפרופסיה אין סיכוי (למרות מאפיינים חלקיים כמו אגודה מקצועית וקוד אתי)
- הכרה של גוף חיצוני – כשמדובר בהערכת תוכניות - אין גוף כזה, ויש שאלה אם רצוי.
- הכרה, אקרדיטציה עצמית, כמו בקנדה או באיפ"א מחייבת עבודה מסודרת על הגדרת מהות התחום, גופי ידע הכרחיים (למשל שיטות מחקר – באיזו רמה? נושאים אחרים?) – בלי לאבד את הייחוד הרב תחומיות והגיון.

מה אפשרי? התמקצעות ומיתוג.

מה מתחייב מכך?

- התגייסות. החלטה אישית (וארגונית) שזה חשוב
- חיזוק איל"ת. חברות. השתתפות. פנייה אל וגיוס של אנשי הערכה שלא במעגל.
- עשייה לכיוון של התמקצעות:
 - בניית מערכת mentoring
 - בניית מערכת ייעוץ ו-supervision
 - עידוד ועדות היגוי להערכה
 - קשר עם קהלים אחרים ("בהערכה רבה")
 - יוזמות לימי עיון, פורומים, קבוצות עניין

מירי לוי-רוזליס התמקצעות ההערכה -

רקע

מקורות המדידה

- בגרמניה: סוף מאה 19, תחילת המאה ה-20
- צרפת: 1905 בערך.
- ארה"ב: שנות הארבעים.
- בינה בצרפת וגלטון באנגליה - מבחני I.Q.
- פירסון (עוזר של גלטון) ממציא את מתאם פירסון
Pearson - 1920 בריטניה
- Galton - חקר את הקצה העליון של התפלגות היכולת.
בדק מחוננות.
- Spearman - חקר את האינטליגנציה. ניתוח גורמים. -G
אינטליגנציה כללית.
- Binet, Simon - עבדו על הקצה התחתון של התפלגות
היכולת. הראשונים שפיתחו מבחן אינטליגנציה.

מקורות המדידה (המשך)

שנות ה-30:

- ⊙ רונלד פישר, הסטטיסטיקאי של תעשיית הכותנה בבריטניה, התאים את הלוחות הסטטיסטיים לבדיקת מבחנים.
- ⊙ נבנו מבחני ההישגים של סטנפורד.
- ⊙ Educational Testing Service, ETS - אחראיים על ה SAT, פסיכומטרי של ארה"ב (עד היום)

מקורות המדידה (המשך)

- בינה (Binet) וסימון (Simon) - הראשונים שיצרו קריטריון לטיב שאלות בחינה.
- IQ - "גיל מנטלי" / "גיל כרונולוגי" - לכל גיל מתאים מבחן משלו מבחינת קושי, כמות שאלות.
- יירקס (Yerkes) ואוטיס (Otis) - הראשונים שחיברו מבחני יכולת קבוצתיים בצבא ארה"ב ולהם מיוחסת ההתפתחות הראשונה המודרנית לתורת המבחנים. הרבה דברים שפיתחו אז, עדיין רלוונטיים היום.

תפקיד המעריכים והחוקרים

- ⊙ תהליך מובל שיטה. החוקרים והמעריכים נדרשו לדעת להפעיל כלי מחקר וכלים סטטיסטיים, ולעבוד באופן מוקפד, על פי פרוטוקולים נוקשים.
- ⊙ במחקר: אם הכלים לא התאימו לעולם, התאימו את העולם לכלים.
- ⊙ בהערכה: המעריך - טכנאי. אמור להכיר את כל הכלים הקיימים למדידת הישגים, או מקצוען: בעל כישורים לבנות כלים כאלה.

לידתה של הערכת התוכניות

- ⊙ טיילר - Ralph W. Tyler הוא שיצא עם הדרישה הזו, בראשית שנות השלושים.
- ⊙ נתן את השם מטרות.
- ⊙ טבע את המושג "הערכה"
- ⊙ הפריד בין הערכה לבין מדידה, ובכך הפך לאב המיילד של הערכת התוכניות כתחום מובחן, כפי שמוכר כיום.

השינויים המהותיים בתפקידי ההערכה

- ⊙ התבוננות על המטרות.
- ⊙ קביעה שצריך להתאים לכל תוכנית סרגל משלה.
- ⊙ הכנסת הקונטקסט לתוך השיקולים של המעריך.
- ⊙ במקום לצאת מכלי ההערכה, הופכים את הכיוון, ומשתמשים בכלים שעונים על הצרכים שמכתיבה הסיטואציה. כלי ההערכה נובעים מתוך צרכי מוערך, או מגיבים להם.
- ⊙ הערכה מכוונת למציאות קונקרטית.
- ⊙ הגדלת ראש של המעריך.

ממד טבע הידיעה		ממד טבע הידע		דור הערכה
הצדקת הידיעה	מקור הידיעה	מורכבות הידע	ודאות הידע	////
האמת החד משמעית נמצאת אצל, ומועברת על - ידי גורם סמכותי.	הידע חיצוני לי, ונלמד מסמכות	מורכב מעובדות מובחנות	הידע מוחלט	דור 1 – מדידה
קיימות דעות מגוונות, ויש לי כלים מקצועיים לשפוט אותן.	הבניית הידע על-ידי הסמכות. אני הסמכות שמבנה את הידע.	עובדות ומושגים שאני יכול לדעת וללמוד	הידע משתנה ותלוי בהקשר	דור 2 – מטרות
כל אחד רשאי לדעה משלו. אפשר לקבל דעות מגוונות.	הבניית ידע על ידי הפרט. אני מפרש את המציאות.	הידע יחסי ותלוי בנקודת הראות	הידע מתהווה כל הזמן בסביבה. ידע נזיל ומשתנה	דור 3 – מעצבת ונטולת מטרות
שימוש בראיות, במטרה לבחון, לשפוט, להצדיק ולנמק את התפישות השונות.	הבניית ידע ע"י אינטראקציה עם גורמים מחוץ לנו. הידיעה היא גם שלי וגם משותפת.	הידע רב ממדי, מורכב מהבטים רבים שחשוב לדעת ולהבין	הידע יחסי, פתוח לפרשנויות ולשיפוט רפלקטיבי	דור 4 – קונסטרוקטיביזם